

## MIFOLOGIYALÍQ SÚWRETLEWLERDÍŇ KÓRKEM SHÍĜARMADAĜÍ TÁRBIYALÍQ ÁHMIYETI

Yelmuratov M.M.

*Ájiniyaz atındaĝı Nókis mámleketlik pedagogikalıq instituti, Nókis qalası*

**DOI:** <https://doi.org/10.5281/zenodo.20307683>

Ádebiyattanıw iliminde kórkem shıĝarmalardı izertlew procesinde shıĝarmanıń pútkil insaniyat, ásirese, jas áwladlar ushın zárúr bolĝan ruwxıy-tárbiyalıq áhmiyetine ayrıqsha dıqqat qaratıladı. Shıĝarmanı oqıw barısında oqıwshı tek estetikalıq zawıq alıp qoymastan, onnan belgili bir tárbiyalıq juwmaqlar da shıĝaradı.

Mektep sabaqlıqlarına kórkem shıĝarmalardı tańlawda da shıĝarmanıń pedagogikalıq hám kórkemlik talapları inabatqa alınadı hám bárinen burın, shıĝarmanıń tárbiyalıq áhmiyetine tiykarĝı itibar qaratıladı, yaĝnıy ol oqıwshılarda ádep-ikramlılıq pazıyletler - ádillik, adamgershilik hám juwapkershilik sezimlerin qalıplestiriwge xızmet etiwı kerek.

Bizń maqalamızdıń maqseti I. Yusupov atındaĝı dóretiwshilik mektebi 8-klass Ádebiyat [2, 97] sabaqlıĝınan orın alĝan kórkem shıĝarmalardaĝı mifologiyalıq súwretlewlerdiń tárbiyalıq áhmiyetin talqılawdan ibarat.

Kórkem shıĝarmanıń tárbiyalıq áhmiyetin kúsheytiw maqsetinde dóretiwshiler hár túrli kórkem usıllardan paydalanadı. Ásirese, mifologiyalıq hám fantastikalıq súwretlewler oqıwshınıń qızıĝıwshılıĝın asırıp, dıqqatın tartıw menen birge shıĝarmanıń ruwxıy-tárbiyalıq qunın da arttıratuĝın áhmiyetli kórkem ádis sanaladı. Qaraqalpaq ádebiyatında T. Jumamuratov, I. Yusupov, M. Nızanov, S. Ismaylov, Ó. Ótewliev, A. Xalmuratov sıyaqlı dóretiwshilerdiń shıĝarmalarında bul usıllardıń nátiyjeli qollanılgan kóriwimizge boladı.

Ásirese, A. Xalmuratovtıń «Bir aqsham» povesti mifologiyalıq súwretlewler arqalı oqıwshını tásirleñdiriwi menen ayrıqsha áhmiyetke iye. Bul shıĝarmada mifologiyalıq obrazlar tek kórkemlik usıl sıpatında emes, bálkim tárbiyalıq ideyanı sáwleleñdiriwshi tiykarĝı qural sıpatında xızmet etedi.

Mifologiya máselesi ádebiyattanıwshı ilimpazlar tárepinen keń úyrenilgen. Mısalı, A. Ábdiev óz izertlewlerinde mifologiya elementleri xalıq awızeki dóretiwshiliginde, erteklerde bar bolıp, ol sońınan fantastika janrınıń qalıplesiwine tiykar bolĝan degen pikirdi alĝa súredi [1, 14]. Bunda ilimpaz mifologiyanı fantastikaniń dáslepki basqıshı sıpatında bahalaydı. J. Saĝiydullaeva bolsa biz sóz etip otırĝan «Bir aqsham» povestin tallap, shıĝarmada jaqsılıq hám jamanlıq ortasındaĝı qarama-qarsılıq mifologiyalıq syujetler arqalı ashıp berilgenine dıqqat qaratadı [3, 40]. Shıĝarmada Zevs, Ómirbek laqqı hám Shaytan sıyaqlı obrazlar

rámziy-tımsallıq mazmunğa iye bolıp, shıǵarmanıń tiykarǵı ideyalıq baǵdarın sáwlelendiredi.

Atap aytqanda, Zevs obrazı misalında ádalat hám juwapkershilik ideyası súwretlengen. Ómirbek laqqı xalıqlıq qádiriyatlardı sáwlelendirse, Shaytan obrazı jamanlıq, jawızlıq, buzǵınshılıqtıń tımsalı sıpatında berilgen.

Sonıń menen birge kórkem shıǵarmalarda mifologiyalıq súwretlewler birneshe áhmiyetli wazıypalardı atqaradı: máselen, shıǵarmanıń sezimge tásirsheńligin arttırıp, estetikalıq, hár qıylı tımsallar arqalı mánilik xızmet hám ádep-ikramlılıq hám ruwxıy qádiriyatlardı qalıplestiriwi jaǵınan tárbiyalıq xızmetlerdi atqaradı.

Mifologiyalıq obrazlardıń eń áhmiyetli táreplerinen biri onıń tárbiyalıq xarakterge iye bolıwı. Sebebi, bunday obrazlar arqalı jaqsılıq hám jamanlıq, ádillik hám zulımlıq, insap hám juwapkershilik sıyaqlı ulıwmalıq túsinikler jas áwlad sanasına tásirsheń túrde jetkeriledi. Máselen, «Bir aqsham» povestindegi mifologiyalıq obrazlardı tómendegishe talqılaw múmkin:

#### **Zevs obrazınıń tárbiyalıq áhmiyeti.**

Zevs obrazı arqalı shıǵarmada ádillik, basqarıwshılıq hám juwapkershilik ideyaları alǵa qoyıladı. Ol joqarı kúsh sıpatında barlıq janzatlar ústinen basqarıwdı ámelge asıradı. Bul arqalı oqıwshıda "hár qanday háreket ushın juwapkershilik bar" degen túsinik qalıpleseı.

#### **Ómirbek laqqı obrazı.**

Bul obraz xalıqlıq kózqaraslardı hám milliy dástúrlerdı ózinde jámleydi. Ol arqalı oqıwshı milliy qádiriyatlarǵa húrmet ruwxında tárbiyalanadı.

#### **Shaytan obrazı.**

Shaytan obrazı insandı jaman jolǵa baslawshı kúsh sıpatında súwretlenip, oqıwshıǵa unamsız is-háreketlerdiń aqıbetleri haqqında eskertiw beredi. Bul obrazlar arqalı jas oqıwshılarda ádep-ikramlılıq túsinikleri– ádalat, juwapkershilik, jaqsılıq hám jamanlıq tuwralı kózqaraslar qalıpleseı.

Juwmaqlap aytqanda, mifologiyalıq súwretlewler hám obrazlar kórkem shıǵarmalarda tek estetikalıq wazıypanı atqarıp qoymay, oqıwshılardıń ruwxıy dúnyasın tárbiyalawda da áhmiyetli orın tutadı. Ásirese, jas áwladtı tárbiyalaw procesinde mifologiyalıq obrazlar arqalı berilgen ideyalardıń tásiiri oǵada kúshli.

#### **ÁDEBIYATLAR:**

1. Abdiev A. Ilimiy fantastika máseleleri. – Nókis, 2015.
2. Járımbetov Q, Nurabullaev B hám basqalar. Ádebiyat (II bólim) 8-klass ushın sabaqlıq. – Tashkent, 2024.
3. Saǵıydullaeva J. Qaraqalpaq povestlerinde stillik izlenisler. – Nókis: Qaraqalpaqstan, 2020.

